

יוני לביא

עושים עניין

מסע אישי ומשפחתי
בין הפרשה לחיים

תוכן העניינים

8	מה יש לכם ביד?
10	איך להפיק את המקסימום מן הספר הזה?
12	שיא השבוע: המדריך השלם לשדרוג שולחן השבת

בראשית

21	בראשית – מי אחראי פה?
25	נח – כל עכבה לטובה?
29	לך לך – מוביל או נגרר
33	וירא – אלוקים, אתה שומע אותי?
39	חיי שרה – לקום ולהמשיך הלאה
43	תולדת – כשאחים רבים
47	ויצא – למי יש סבלנות?
53	וישלח – מי שמאמין לא מפחד?
59	וישב – מה עושים עם חלומות רעים?
63	מקץ – להשקיע בעתיד
67	ויגש – איך הופכים קושי למקפצה?
71	ויחי – לחיות בלי להתחרט

שמות

77	שמות – לא לעמוד מנגד
81	וארא – לא מובן מאליו
85	בֹּא – פרעה הקטן שבתוכנו
91	בשלח – מול הרוע המוחלט
95	יתרו – עומס יתר
101	משפטים – לפעמים מותר לשקר?
105	תרומה – לבנות משכן בלב
109	תצוה – הבגד עושה את האדם?
113	כי תשא – לא קונים אמונה באמזון
119	ויקהל – ליצור בלי גבולות?
123	פקודי – נקי מכל חשד

ויקרא

129	ויקרא – אופס, טעות!
135	צו – אש או תמיד?
139	שמיני – לדעת לשתוק
143	תזריע – רק כמה מילים
149	מצרע – תאמינו שאפשר לתקן!
153	אחרי מות – האומץ לבקש סליחה
157	קדשים – להעיר או להאיר?
163	אמר – געגועים לעולם שמעבר
167	בהר – הגיע הזמן לשחרר
173	בחקתי – לאן נעלם העולם הבא?

במדבר

179	במדבר – אדם הוא לא מספר
183	נשא – חיים בריפוי
189	בהעלתך – מי כאן עניו, שיצביע!
195	שלח – להחליף משקפיים
199	קרח – לריב בלי להיפרד
203	חקת – על החיים ועל המוות
207	בלק – לבדד, אבל לא לבד
211	פינחס – בנות שוות פחות?
215	מטות – הבסך או החיים
219	מסעי – לברוח לעיר מקלט

דברים

225	דברים – לספר את הסיפור מחדש
229	ואתחנן – 24 שעות של נצח
235	עקב – אלוקי הדברים הקטנים
241	ראה – מה נכנס לי לצלחת?
247	שפטים – אבל למה?
253	כי תצא – איזה יופי
259	כי תבוא – לאן נעלמה השמחה?
265	נצבים – החופש לבחור
269	וילך – מי צריך את התורה שלי
275	האזינו – המסך שמפריד בינינו
281	וזאת הברכה – אשריך ישראל!

מה יש לכם ביד?

"אוי להם לאנשים", הזהיר ספר הזוהר, "דעבדין לאוריינתא ובישפתא". אבוי לאנשים שעושים את התורה יבשה!

אבל בואו נהיה כנים: איך אפשר אחרת? הרי יש פער שנדמה שבלתי אפשרי לגשר עליו: התורה נכתבה לפני אלפי שנים בעולם של מלכים, מזבחות ובארות מים, ואנחנו חיים בעידן של רשתות חברתיות ובינה מלאכותית. התורה מספרת על ממלכות עתיקות ונדודים במדבר, ואנחנו מתמודדים עם חיפוש זהות, לחץ להצליח ומערכות יחסים מורכבות. התורה מופיעה כאוסף מילים שחורות על נייר לבן, ואילו החיים שלנו צבועים בקשת מרהיבה של גוונים. ובכלל, האם היסטוריה ואקטואליה מסוגלות להיפגש? התשובה המפתיעה היא: לא רק שהן יכולות, הן חייבות! כי התורה היא אלוהית והמבט שלה הוא על-זמני.

כשאדם פותח את ספר הספרים הוא לא קורא סתם טקסט עתיק, הוא פוגש את הנצח. זה כמו לעמוד על שפת אוקיינוס אדיר. בהתחלה רק מרטיבים את הרגליים, אבל מי שמעז לצלול פנימה, מגלה עולם שלם ומופלא שחבוי מתחת לפני השטח – עולם שמדבר על האדם עצמו ועל כל אתגרי היום-יום שלו.

פרשת השבוע היא המפתח לצלילה הזאת. היא כמו מצפן מדויק שיכול להנחות אתכם בסבך המפותל של החיים האמיתיים.

לצערי פגשתי אנשים רבים שהמפגש שלהם עם התורה נחווה באופן שלילי. די להם בשמיעת המילים "ועכשיו נשמע דבר תורה על הפרשה" כדי שיתחילו לפהק ולתכנן את רשימת הקניות של השבוע הבא. נוצרה אצלם תחושה שמדובר בעיסוק טרחני בפרטים יבשים או ברעיונות מרחפים, שמנותקים מהחיים האמיתיים ומהשאלות הבוערות שמטרידות אותם. הם חיפשו מענה אמיתי לקשיים ולהתמודדויות היום-יומיות שהם חווים, אבל נותרו מאוכזבים.

הספר שבידיכם נולד כדי לתת מענה לתחושת התסכול הזו. הוא צמח מתוך ההבנה שמאחורי המילים העתיקות מסתתר אוצר מופלא שרק מחכה שנגלה אותו. תורה שאיננה מוזיאון של רעיונות מאובקים, אלא מעין חי של השראה לחיים.

עושים עניין לא מתחמק משאלות קשות: מה קורה כשהחלומות מתנפצים לרסיסים? איך לשמור על אמונה בעולם שנראה לפעמים כל כך אכזרי? כיצד להישאר נאמנים לעצמנו כשמכל עבר לוחצים עלינו להיות כמו כולם? מה עושים כשמרגישים שהתפילות שלנו לא מגיעות לשום מקום? ואיך להיות חיים אמיתיים בעולם שבו המסכים גונבים לנו את הרגעים האמיתיים?

בין דפי הספר הזה תפגשו סיפורים אמיתיים שיגרמו לכם לומר "היי, זה בדיוק כמו המצב שלי!" שאלות שיגרמו לכם לחשוב אחרת ורעיונות שימשיכו להדהד בראשכם הרבה אחרי שתסיימו את הקריאה.

למי זה מתאים? כמעט לכולם. לילד סקרן בן תשע ולסבתא חכמה בת תשעים. למתבגר ציני שחושב שהוא כבר יודע הכול ולהורה עסוק שמחפש רגע של משמעות בתוך מרוץ החיים. גם מחנכים ורבנים, מפקדים ומרצים ימצאו בו מגוון מסרים רלוונטיים ומעוררי השראה להעביר לקהל שומעיהם. הספר מתאים מאוד למשפחה המתכנסת סביב שולחן השבת ומחפשת חוט מקשר שיחבר בין כולם, אך לא פחות מזה ליחיד המבקש מילוי רוחני והטענת מצברים.

אני מאמין בכל ליבי שהעיסוק בפרשת השבוע אינו משימה בלו"ז שצריך לסמן עליה וי. זהו מרחב קסום ויפהפה שבו נפגשים התורה והחיים כל שבוע מחדש. אומנם הסיפור הגדול

של התורה התחיל בימי אבותינו, אבל מאז הוא ממשיך לזרום בכל העוצמה אל תוך חיינו. ובכל פעם שאנו פותחים את הפסוקים ומוצאים בהם את עצמנו ואת התמודדותינו, אנחנו לא רק קוראים בתורה, אלא גם מחברים את הסיפור הגדול שלה עם הסיפור האישי של כל אחד מאיתנו ובכך נותנים לו טעם של נצח.

מזמור לתודה

סבי, מנחם בקר ז"ל, היה מחנך מסור וסופר בחסד שהותיר אחריו כשלושים ספרים. לפני כיוכל שנים יצא חיבורו "פרפראות לתורה" והפך לאורח מרכזי בשולחן השבת בבתי רבים. סבא השפיע עליי מאוד ותמיד עודד אותי לכתוב וליצור ולהשתמש בכוח המילים כדי לגעת בליבם של אנשים. הוא נפטר בטרם זכה לראות אפילו אחד משבעת ספריי, ואני רוצה להקדיש לו באהבה את הספר הזה. לפעמים אני תוהה מה היה אומר על הדרך שבה בחרתי לכתוב על פרשות השבוע, כה שונה מהסגנון של דורו. אולי היה מרים גבה למקרא הדילמות המודרניות והשפה העכשווית, אך אני מאמין שבסופו של דבר היה מחייך ואומר: "כל דור והאתגרים שלו, כל תקופה והשפה שלה. העיקר שאתה מנסה לסלול נתיבים שיחברו בין התורה לבין האנשים, בדיוק כפי שניסיתי לעשות בזמני".

תודה לצוות היקר של הוצאת מגיד, שמשלב מקצוענות עם נשמה: יהושע מילר, הרב ראובן ציגלר, הרבנית אוריה מבורך ואפרת גרוס. תודה לשמואל לעסרי על מלאכת המחשבת של עיצוב הדף ושל האיורים היפהפיים ולאליהו משגב על הכריכה הנהדרת, למתן צרור על עריכת הלשון המוקפדת, לרועי אהרונזון ממדור תודעה יהודית בצה"ל על שיתוף בסיפורים, לשרה המר על הגהה מדויקת ולרינה בן גל על מלאכת העימוד.

תודה לאשתי רעות, שותפתי הנאמנה שטורחת לקרוא, לדייק ולהאיר את עיניי על כל מה שאני כותב. תודה לילדיי המקסימים: אליאור, ליאל, טליה, שיר ציון וברמי, שהחווייה הקסומה של שולחן השבת איתם נתנה לי את הדחיפה וההשראה לספר הזה. תודה להוריי היקרים – מנחם ורחל אלטמן ולחמי וחמותי דוב ואוסנת נכטילר – על הזכות לגדול סביב שולחן השבת שלהם ולהתבשם ממנו.

ולפני ואחרי הכול תודה לבורא עולם על החיים והכוחות ועל שזיכני לעשות את הדבר שאני הכי אוהב – ללמוד וללמד ולגעת בחיים.

יוני אביא

איך להפיק את המקסימום מהספר הזה?

לכל פרשה מוקדש פרק אחד הכולל שבעה מרכיבים שונים.

➤ **הטור המרכזי** מתחיל בשני סיפורי חיים קצרים. אחרי קריאת כל סיפור חשבו מה דעתכם על הדברים? האם חוויתם דבר דומה? איפה זה פוגש אתכם? אם אתם בפורום משפחתי או כיתתי – פתחו זאת לדיון ותנו לנוכחים להביע את דעתם.

אתגר השבוע

נועד לתרגם לחיים את תובנת העומק שבטור המרכזי. טיפ: כדי לוודא שזה אכן יקרה, אתם מוזמנים לרשום לכם את האתגר על פתק ולתלות על המקרר או כתזכורת בטלפון. מדי פעם הציצו בו והיזכרו. כדאי גם להתרגל לפתוח כל שבוע בשיתוף קצר: איך הצלחתם ליישם את האתגר מהשבוע שעבר?

➤ **טוב מראה עיניים:** לכל פרשה מצורף איור מקורי המבטא את הרעיון המרכזי בדרך ויזואלית. הציגו אותו לכל הנוכחים והזמינו אותם להתבונן ולשתף: מה הם רואים בו? איזה רעיון הוא מביע לדעתם? האיורים יכולים לפתוח ערוץ תקשורת נוסף לאלו שמעדיפים חשיבה חזותית ולהעניק עומק לדיון.

מִבְּזָק: הפרשה ב־20 שניות

מופיע בהמשך הפרק, אבל ניתן גם לפתוח בו כדי לרענן את הזיכרון בנושאים שבהם עוסקת הפרשה לפני שצוללים לעומקה.

הידעת?

כולל שלושה קטעים המעשירים בידע היסטורי, מדעי, פסיכולוגי או תורני. זוהי הזדמנות להעשיר את הדעת ולחבר את התורה לתחומי ידע נוספים. טיפ: חלקו את הקריאה בין הנוכחים וכל אחד יקריא קטע אחד.

מספרים ש...

הסיפורים הקצרים יכולים לשמש כפתיחה מצוינת לשיחה על ערכים, מידות ואמונות או לדיון פורה (שאלו: מה אתם הייתם עושים במצב כזה?).

פותחים ראש שאלות לדיון סביב השולחן

השאלות נועדו לעורר למחשבה ולדיון משפחתי או קבוצתי. לא חייבים לעסוק בכל השאלות. בחרו את אלו שמדברות אליכם. טיפ: "תפסת מרובה – לא תפסת". אל תנסו להספיק הכול. המטרה אינה לגמור, אלא להחכים מהדיון המשותף.

➤ **חיבור לחיי היום-יום:** נסו לקשר בין הרעיונות שעולים תוך כדי הקריאה והדיון לאירועים שקרו בשבוע שחלף – במדינה או בחייכם האישיים. זכרו שאנחנו עוסקים בנצח ואל תגלשו לפוליטיקה קטנונית. זכרו שאנחנו מבקשים לקבל השראה והכוונה לאתגרי החיים שלנו.

למרצים, מדריכים, מפקדים, מחנכים ורבנים

1. **בנק רעיונות:** כל פרשה מכילה מגוון נושאים שניתן לפתח ולהרחיב בדרשות, שיעורים ופעולות, היכולים להתאים לקהל דתי או חילוני, צעיר או בוגר.
2. **מבנה מוכן:** הטור המרכזי בנוי במתכונת מושלמת לשיעור. הוא מכיל פתיחה עם סיפורים מחיי היום-יום, גוף הפרק המרחיב ומעמיק את הרעיון, וסיום עם יישום מעשי.
3. **רוצים לעורר קבוצה לשיח תוסס?**
שני המונולוגים שבפתיחה מצוינים לכך, וכך גם השאלות במדור "פותרים ראש".

🔴 **ומה אם הגבאי התקשר רבע שעה לפני שבת והתקיל אותך באמירת דבר תורה?**
אין בעיה. קח את הרעיון של הטור המרכזי בפרשה והפוך אותו לדבר תורה של 7 דקות. לחלופין, בחר אחת מפינות "הידעת" והרחב אותה מעט.

🔴 **מחפשים סיפור השראה לעונג שבת או לסעודה שלישית?**
מצוין! במדור "מספרים ש..." תמצאו סיפורים קולעים ומרגשים שייגעו בלב של האנשים.

טיפים נוספים

🔴 **דיאלוג, לא מונולוג:** מטרת עושים עניין אינה רק להעביר ידע, אלא "לעשות עניין". ליצור שיח משמעותי המחבר את התורה לחיים ומעצים את הקשר בין הנוכחים. עודדו שאלות ודעות מגוונות. הקפידו שכל משתתף יוכל להביע את דעתו, כולל הקטנים והביישנים. אתגרו את הדוברים לנמק את דבריהם ולפתח אותם ולא להישאר ברמה של "סיסמאות".

🔴 **גמישות מלאה:** אל תתעקשו להספיק את כל התוכן על הפרשה בארוחה אחת. זכרו, יש שלוש סעודות בשבת. כל פינה עומדת בפני עצמה ואפשר לדלג ביניהן, או לקרוא פרשות אחרות לפי העניין והרלוונטיות לחייכם. טיפ: בחרו זמן קבוע בשולחן השבת המשפחתי לקריאה מהספר. מתי תעדיפו: בין המרק לעוף או לפני הקינוח?

🔴 **הספר נכתב לטווח גילים רחב:** מגיל הנעורים המוקדם ועד זקנה מופלגת. עם צעירים התמקדו יותר בסיפורים ובמדור "הידעת?", ועם מתבגרים ומבוגרים העמיקו בדילמות ובסוגיות המורכבות.

🔴 **איך ייראה שולחן השבת שלך?**
עוד רעיונות מעשיים וטיפים לשדרוג המפגש השבועי המשפחתי סביב השולחן מחכים לכם בפרק הבא: שיא השבוע: המדריך השלם לשדרוג שולחן השבת.

ומילה לסיום: הזכרנו את אוזרתו של ספר הזוהר לא לעשות את התורה "יבשה". הספר הזה הוא הזמנה להחזיר לתורה את הלחלוחית שלה ולגלות שהמים, גם אחרי אלפי שנים, עדיין צלולים, מרעננים ומחיים. במפגש הזה לא רק התורה מתעוררת לחיים, אלא גם אנחנו. בהצלחה ו...תעשו עניין!

וישב

מה עושים עם חלומות רעים?

"מה שקרה אתמול בלילה ממש מטריד אותי" משתפת רחלי (32) את חברתה הטובה. "חלמתי שאני מדברת עם אבא שלי שנפטר לפני שנה. הוא נראה עצוב ואמר לי שהוא מבקש שאתרום אלף שקלים לבית הכנסת בשכונה שלו. התעוררתי בבהלה ומאז אני לא מצליחה להירגע. אולי זה באמת מסר ממנו? האם אני חייבת לעשות את מה שהוא ביקש?"

"אני בלחץ לא נורמלי" מתוודה אלעד (27) באוזני יאיר, חברו. "שלושה ימים לפני שקבעתי להציע לדינה נישואין, הופיעו אצלי חלומות מוזרים שאנחנו מתחתנים והכול הולך גרוע. בחלום האחרון ראיתי את עצמי עומד מתחת לחופה ופתאום מגלה שזו בכלל לא דינה אלא מישהי אחרת. תקשיב, אחי, אני מכיר אותה כבר שנתיים, בטוח שהיא האחת. אבל החלומות האלה משגעים אותי... אולי זה סימן משמיים שאני עושה טעות?"

המקורות מגלים יחס מורכב. מצד אחד, חלום הוא אחת הדרכים של הקב"ה לתקשר עם נביאיו – "בַּחֲלוֹם אֶדְבָּר בּו" (במדבר יב, ו). התנ"ך מלא בחלומות נבואיים, מהסולם של יעקב ועד חלום שלמה המלך. חז"ל אף קבעו ש"חלום הוא אחד משישים בנבואה" (ברכות נז ע"ב). אבל מצד שני, חז"ל הדגישו ש"אין חלום בלא דברים בטלים" (ברכות נה ע"ב). הנביא זכריה אף הכריז "וְחִלְמוֹת הַשָּׁאֵל יִדְבְּרוּ" (י, ב). כשאדם בא וטען שאביו המנוח התגלה אליו בחלום עם הוראות מיוחדות – פסקו חכמים שאין לכך שום תוקף הלכתי (בבא בתרא י ע"א).

בימינו, כשאנו חשופים לאינספור גירויים – חדשות, סרטים, רשתות חברתיות – טבעי שהמוח "יעלה גירה" בזמן השינה בצורת חלומות מוזרים ולפעמים מטרידים.

אז מה לעשות כשמופיע לנו בלילה חלום מפחיד? הדבר הנכון ביותר הוא פשוט להתעלם ממנו.

למי שבכל זאת מוטרד, הציעו חז"ל דרכי הרגעה: לעשות "הטבת חלום" בפני שלוש חברים או לומר תפילה מיוחדת בזמן ברכת כוהנים.

בסופו של דבר, כדאי לזכור את מה

"אתם היהודים הרי חכמים גדולים", אמר הקיסר הרומאי לרבי יהושע בלעג, "אולי תצליח לנחש על מה אחלום הלילה?"

רבי יהושע לא היסט. הוא תיאר לקיסר בפרטי פרטים חלום מטלטל: "אדוני הקיסר, אתה תחלום שאתה מפסיד בקרב נגד הפרסים ונופל בידם בשבי. הם גוזלים את כל רכושך ומכריחים אותך לרעות חזירים במקל מזהב".

הקיסר המופתע חשב על התיאור המוזר הזה כל היום. ובאותו לילה... ניחשתם נכון: הוא חלם בדיוק את מה שרבי יהושע תיאר!

* * *

מחקרים מראים שכ-85 אחוז מהאנשים זוכרים לפחות חלום אחד בשבוע. כשליש מהאנשים מדווחים שחלומותיהם משפיעים על ההחלטות שלהם בחיים.

בפרשת השבוע אנחנו פוגשים לא פחות מארבעה חלומות: יוסף חולם על אלומות ועל כוכבים, ובהמשך הוא פותר את חלומותיהם של שר המשקים ושר האופים.

בסופו של דבר כל ארבעת החלומות התגשמו.

מה כל זה אומר על החלומות שלנו? האם ניתן לראות בהם מעין נבואה?

המחשבות והחששות שלנו. לכן, במקום
לפחד מהם, עדיף להתמקד במה שחשוב
באמת – המעשים שלנו בעולם האמיתי.

שלימד רבי יהושע את הקיסר: אנחנו לא
במדרגה הרוחנית של יוסף או של שלמה.
החלומות שלנו הם בעיקר השתקפות של

אתגר השבוע

שבו לרגע עם עצמכם וחשבו על חלום גדול שיש לכם. לא כזה שמגיע בלילה, אלא כזה שמלווה אתכם ביום – שאיפה אמיתית שאתם רוצים להגשים בחייכם. שאלו את עצמכם: האם החלום הזה באמת שלי? האם הגשמתו תמלא אותי אושר וסיפוק, או אולי הוא נולד מציפיות של המשפחה, מלחץ חברתי, מהשפעות של הסביבה?

אם אתם מרגישים שזהו באמת החלום שלכם, כתבו אותו על דף, הכניסו למעטפה וציינו עליה את התאריך של עוד שנה מהיום. שמרו במקום בטוח. כשתפתחו אותה בעוד שנה, אתם עשויים לגלות שעצם הכתיבה והמחויבות כבר התחילו להניע אתכם לכיוון ההגשמה.

מספרים ש...

יהודית! פרויד היה עונה: "ספר לי, הָר הרצל, ממתי אתה חולם את החלום הזה? בוא שכב על הספה, נעשה לך פסיכואנליזה וארפא אותך". הרצל היה נרפא מחלומותיו, והמדינה היהודית לא הייתה קמה.

למזלנו, הם לא נפגשו ולשמחתנו עם ישראל אף פעם לא נרפא מחלומותיו הגדולים (ע"פ שיח ושיג א, הרב יונתן זקס, עמ' 109)

החלום שלא נרפא

אלי ויזל – הסופר, העיתונאי וחתן פרס נובל לשלום – אמר פעם שאומנם בנימין זאב הרצל, חוזה מדינת היהודים וזיגמונד פרויד, הפסיכואנליטיקאי המפורסם, גרו תקופה מסוימת באותו רובע בווינה באוסטריה, אבל למזלנו הם לא נפגשו.

תארו לכם מה היה קורה אילו שוחחו, והרצל היה אומר "יש לי חלום על מדינה

מבזק: הפרשה ב-20 שניות

יעקב מעניק יחס מיוחד ליוסף ועושה לו כתונת פסים ◀ יוסף חולם על מלכות והאחים מקנאים בו ושונאים אותו ◀ האחים משליכים את יוסף לבור ומוכרים אותו לישמעאלים ◀ במצרים יוסף מצליח בבית פוטיפר ועומד בניסיון הפיתוי של אשת אדונו ◀ אשת פוטיפר מעלילה עליו והוא מושלך לכלא ◀ מעשה יהודה ותמר, וההודאה של יהודה "צדקה ממני" ◀ יוסף פותר את חלומותיהם של שר המשקים ושר האופים בכלא, אך שר המשקים שמשחרר שוכח אותו.

הידעת?

איך מטיבים חלום רע?

כפי שאמרנו, אין לייחס משמעות רבה מדי לחלומות שלנו. מי שבכל זאת מוטרד מאוד בגלל חלום, יכול להשתמש בעצה של חז"ל (ברכות נה ע"ב) ל"הטבת חלום". איך עושים את זה? בזמן חזרת הש"ץ, בעת שהכוהנים נושאים את כפיהם, אומרים את התפילה:

"רבונו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך. חלום חלמתי ואיני יודע מהו, בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי אחרים. אם טובים הם, חזקם ואמצם בחלומותי של יוסף הצדיק, ואם צריכים רפואה, רפאם כמי מרה על ידי משה רבנו עליו השלום, וכמי יריחו על ידי אלישע, וכמרים מצרעתה, וכנעמן מצרעתו, וכחזקיהו מחליו. וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע לברכה, בן הפוך כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה. ותרחנו ברחמיך הרבים. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגאלי."

שכם: סחר עבדים ופורענות –

"וישליחו מעמק חברון, ויבא שכמה" (לז, יד)

שכם העתיקה הייתה צומת דרכים חשוב ומרכז של סחר עבדים במזרח הקדום. לא במקרה זה המקום שבו אחי יוסף מכרו אותו לישמעאלים – שיירות רבות עברו דרכה, ובהן סוחרי עבדים.

חז"ל מתארים את שכם כמקום של פורענות: כאן חטף שכם בן חמור את דינה, ובעקבות כך נקמו שמעון ולוי באנשי העיר. מאוחר יותר הוביל בה ירבעם בן נבט את פילוג המלוכה בישראל והופך אותה לבירת ממלכת יהודה. פילוג זה הביא להחלשת העם, להתדרדרות רוחנית של ממלכת ישראל ולבסוף לחורבנה.

כתונת פסים – "וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו, ועשה לו כתנת פסים" (לז, ג)

לא רק יוסף התהדר בכתונת פסים, כסמל של ייחוד. בטבע בעלי חיים רבים מתהדרים בפסים, והדוגמה הבולטת ביותר היא הזברה. חוקרי הטבע תוהים עד היום בנוגע לתועלת האבולוציונית של הפסים בגופה, כי נדמה שהם מקילים על הטורפים שלה לזהות אותה. אחד ההסברים הוא שהפסים של הזברה מסייעים לה להגן על עצמה: כשהזברות נעות יחד בעדר, הפסים שלהן משתלבים זה בזה ויוצרים טשטוש שגורם לטורפים להתבלבל. הסבר נוסף הוא שהפסים יוצרים מעין שכבת הגנה מפני חרקים טפילים, כמו זבובי הצה-צה, הנמנעים מלהתקרב בגלל הטשטוש שיוצרים הפסים בתנועה.

גם בעולם האנושי הפסים הפכו לסמל ייחודיות. בתרבויות עתיקות כמו יוון ורומא, הבגדים המפוספסים היו שמורים למעמד הגבוה ולמשפחות אצולה. צבעים עזים, כמו סגול או ארגמן, שנחשבו יקרים לייצור, שולבו לעיתים קרובות בבגדים מפוספסים והיו סימן לעושר ומעמד.

אני אחיך, אל תשכח

שאלה: בכל שנה כשאני קוראת את פרשת וישב אני מרגישה צביטה בלב. איך ייתכן שבני יעקב הצדיקים שמהם נבנה עם ישראל היו מסוגלים להרחיק את אחיהם מהמשפחה ולמכור אותו לעבדות? איך אפשר להבין התנהגות אכזרית כל כך? זה פשוט לא מסתדר לי.

קרן

תשובה: זו שאלה נוקבת וחשובה, קרן. בואי ננסה לראות את הדברים מזווית שונה:

אנחנו שופטים את המעשה בחומרה כי אנחנו כבר מכירים את סוף הסיפור. אבל הבה נביט בתמונה דרך עיניהם של בני יעקב:

אם נסתכל על מה שקרה בדורות הקודמים נגלה שהתרחש תהליך נוקב של בירור והפרדה בין טוב לרע. לאברהם אבינו היו שני בנים, אבל רק אחד מהם היה הממשיך שלו. ישמעאל התגלה כ"מקולקל" והורחק, ויצחק זכה להיות היורש של אביו.

גם בדור הבא הדבר חוזר על עצמו. ליצחק שני בנים – יעקב ועשו. יעקב זכה לקבל את ברכת הבכורה ולהמשיך את דרכו של אברהם, ואילו עשו הרשע הסתפק בברכה משנית ועזב לארץ אחרת.

אצל בני יעקב, נדמה שהסיפור חוזר על עצמו בשלישית.

הפעם יש שנים עשר אחים וביניהם

מתחולל מאבק – מי ראוי להיות ממשיך הדרך של המשפחה, ומי יתגלה בתור "הבן הרע" ויורחק.

בשתי הפעמים הקודמות האם שבסיפור עמדה על המשמר וביררה את הבן הראוי, ודווקא האב נטה לאחר. שרה התעקשה על גירוש ישמעאל, ורבקה דאגה שיעקב ייכנס לאביו ראשון ויקבל את ברכת הבכורה.

הפעם נדמה היה לאחים ששוב האב מצדד בבן הסורר והולך שבי אחריו. למרות חלומות הגדלות של יוסף, הדיבה שהביא על אחיו ועוד התנהגויות מוחצנות – יעקב מקרב דווקא אותו ועושה לו כתונת פסים. הפעם קולה של האם שיציל את המצב לא נשמע, ובני יעקב חששו שהולכת להיות כאן טעות איומה עם השלכות היסטוריות. אחיהם ה"סורר" ישתלט עליהם וינשל אותם, והאב יעקב רק תומך בו ומגבה אותו.

הם חשו שאין להם ברירה. כדי להגן על עצמם ועל עתיד בית ישראל, הם מוכרחים להרחיק את "הבן הרע" מהמשפחה.

זו לא הייתה קנאה ילדותית, אלא מלחמה על עתידו של בית ישראל

מה שהם לא ידעו הוא שהבירור בין האחים הסתיים בדור הקודם. הפעם, כל בני יעקב כשרים וראויים להמשיך את מסורת המשפחה ולכל אחד מהם יש חלק חשוב ותפקיד ייחודי בבנייה של עם ישראל.

שאלות לדין סביב השולחן

פותרים ראש

התערבות בענייני אחרים – "וַיָּבֹא יוֹסֵף אֶת דִּבְתָּם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם" (לו, ב)

איזו אחריות מוטלת עלינו ביחס למעשים רעים שאחרים עושים? אם ראינו תלמידה אחרת מעתיקה במבחן, אם אתה נתקל בשני נערים המתקוטטים בהפסקה או אם אתם שומעים צעקות חריגות בין בני הזוג בבניין הסמוך וצליל של משהו נשבר – האם תצמצמו למשטרה? איפה עובר הגבול בין "לדחוף את האף" ולהתערב בעניינים של אחרים, לבין אכפתיות ואחריות?

כל אחד מיוחד – "וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פָּסִים" (לו, ג).

ילדים שונים זה מזה. לכל אחד נפש ייחודית, צרכים מיוחדים וקשיים האופייניים דווקא לו. כיצד הורה או מחנך יוכל לתת לכל אחד את היחס המיוחד לו מבלי לגרום לקנאה?

מחלוקות – "וַיִּשְׁנָאוּ אוֹתוֹ וְלֹא יָכֹל דַּבָּרוֹ לְשָׁלֵם" (לו, ד).

מאז ומעולם עם ישראל "הצטיין" בריבוי מחלוקות. במדינה ענקית כמו ארה"ב יש שתי מפלגות בלבד, ורוב הישראלים מתקשים להסביר מה בדיוק ההבדל ביניהן. במדינתנו הקטנטונת, לעומת זאת, יש עשרות מפלגות עם הבדלים תהומיים בין הקצוות. מה גורם לכך? האם אפשר למצוא נקודה חיובית בתופעה הזו? מה נדרש כדי שמחלוקת לא תגלוש לפסילה אישית ולפסים אלימים?